

cient, el que diu d'aquest mot fantasma *AlcM*; altrament V. ací *QUELCOM* i *ON*; valdria més esborrar-lo del tot del *DFa*, car tampoc no és exacte que tingui real existència dialectal, i els mateixos escriptors que l'havien usat hi renunciaren, en adonar-se del malentès que havia donat naixença a un terme tan superflu i inútil. Només el prestigi dels admirables Ruyra i Carner, que l'usaren en llurs anys juvenils, i l'alt respecte que inspiraven i mereixien, fou causa de la tolerància que se li va atorgar. Quant al mot real, adverbialment indefinit *ontacom* (-da-), aprofitem aquest lloc per puntualitzar-ne l'extensió en els parlars occitans veïns: *endakòm* (i > -*kòm*) no pròpiament gascò, però sí estès al llarg de la llenca llenguadociana de l'*ALGc* en el mapa «(on cache la clef) quelque part» de l'Arieja etc., des d'Auzat, Saurat, BastideSe., St. Ybars, Grace Dieu, fins a mig camí de Montauban a Agén; *endakom mès* amb la mateixa extensió en el m. «ailleurs» (III, 804, 805); és clar que continua endins del llenguadocià.

Tocores, V. *tocahores* *Tocorrò*, V. *tocar* + *Todeler*, V. *toldre* *Todó*, V. *tudó* *Todol*, V. *tòt* (*TUTA*) *TOESA* [Lab. 1840] o *tuasa* [1785, *DAG.*] (mesura d'extensió), pres del fr. *toise* id., fem. substantivat del fr. ant. *tois*, *toise*, participi de *tendre* 'estendre' *Tofa*, V. *tou* (i *tòfona*) *Tofallut*, V. *tou* *Tofanera*, *tòfèra*, V. *tòfona* *Tofenc*, *tòfèra*, *tòferut*, V. *tou* *Toftar*, V. *tuf*

TÒFONA, i localment *tòfena*, resulta de l'antic *tòfèra* (adaptat a una terminació més corrent), i aquest, d'una base llatina **TŪFĀRA*, forma dialectal del llatí *TŪBER* id., plural *TŪBĒRA*. □ 1.ª doc.: *tòfèra*, fi S. xv; *tòfana*, 1507, Busa-N.

La recepta 152 del *Libre del Coc* de Mestre Ròbert (fi S. xv, publ. 1520) és de «*Capironades* [mena de salsa abocada sobre el menjar] de *tòferes*: Les *tòferes* pendràs e scaldales bé ab aygua bullida; e --- para-les de la primera escorça, e --- çoffregiràs-les --- ab bona carnsalada grassa, e --- ametles e pinyons e --- tot açò picat ab brou ---; e, com bullirà, metràs-hi les *tòferes* ---; com les *tòferes* seran cuytes, fes escudelles --- així se fa lo menjar de les *tòferes* ---» (ed. 1977, 92); la trad. cast. de 1525 deixa el mot cat. en el títol afegint-hi l'equivalència castellana, que és la que usa en el text: «capirotadas de *tòferas*, o criadas de tierra, o turmas» (ed. 1929, p. 151). Busa-N.: «*tòfana* de terra: tuber, -eris» i en el Nebrissa llatí-cat. de 1560: «tuber, per la *tòfana* de la terra» (f° 161v2); «*tòfanas*: tuber, tuberculus», OPou (*TbPu.*, 51); *tòfona* *DTO.* 1647.

En literatura popular o novellada: «va per los serradets / buscant *tòfones*, bolets, / maduxas, gers, rovellons, / socarrenys y moxarbons», *La Vida del Pastor* (ross., c. 1800 o S. XVIII?), p. p. Pere Vidal (p. 13); «anaven sols per camps i boscos; --- ell li ensenyava 'ls llocs en què 's fan les flairoses *tòfones*, que els tocinós cacen amb afany, i només se coneixen per la mica que clivellen la terra», Pous Pagès (*Per la Vida*, 48.15f.).

La mateixa forma en Lab. i Belv., accentuada en la inicial, amb accent greu en Belv., que en el seu sistema indicaria *o* tancada, ço que potser no hem de pendre, essent obra de gent de ciutat, com a prova que ho sentissin amb el timbre tancat, cosa possible segons l'etimologia. De fet ho he oït pertot amb obrera, canvi que es justifica, almenys a la major part del territori, segons la norma establerta en *LleuresC*, 189-195; i és possible que en el cas (extraordinari) dels proparoxítons, el canvi tingués extensió més general, car també en el cas d'*òliba/òbila* es presenta sense restricció.

He recollit diverses formes del mot, de gent rústica, en les variants: *tòfona* al Vallès, PnaVic, Guillerries, Baix Berguedà i Gironès, *tòfola* a la Garrotxa i Ripollès, *tòfina* en el Cardener, *tofa* al Vallespir. Concretament: *tòfunà* Gallifa, Centelles (1927), Sagàs (1933), Seva, Vilanova de Sau; *tòfunàs* a St. Martí de Llémena, però *tòfunàras* els qui en cerquen (1964). *Tòfulàs* en masos muntanyencs, al N. de StJoanAb. i d'Oix (1930). *Tòfinà* al santuari de Gresolet (punta NO. del Berguedà), 1936; a dos pobles del Cardener, entre Busa i Navès: «en diuen *tòfinas*, però ara hi ha deu *tufinés* per cada *tufinèra*» (deu cercadors per cada rodal on se'n fan), 1959; a Pinell uns homes que portaven una burxa em van dir que se'n servien per trobar *tòfinas* (1964). En el vessant SE. del Canigó en deien *tòfas* (Corsavi, 1960), reducció obligada per la repugnància ross. contra els esdrúixols; i altres ross., per això mateix, en fan *trofa* (*AlcM*).

L'àrea d'aquesta forma del mot no passa dels límits del català oriental i rossellonès; no és conegut en els nostres alts Pirineus, ja no a la Vall Ferrera (*trúmjes fères* a Tor, 1932, *trúfes* a Benasc, 1965, a la Vall de Boí; si bé s'hi acostava la del Sud: *túfera*, tort. [Despuig, *Colloquis Tort.*, 205] etc.); *túferes* a Calaceit, *túfures* a Maella li donaren a Casac. 1923, i no consta clar si ja amb -n- en algun altre poble del Matarranya.

Veg. *CERIBIONS*, nom d'un tubercle semblant, si bé distint, que en les seves diverses variants es troba a Mallorca; en els Pirineus aragonesos i en els nostres, des del límit O. de *tòfona*.

Les formes de les altres llengües romàniques provinents del ll. *TŪBER*, i variants, presenten *ú* pertot; però amb -f-, en particular el fr. *truffe*, que ja fa molt temps va ser explicat per una variant itàlica *TŪFĒRA* forma osco-umbra correspondent al ll. *TŪBER*, pl. *TŪBERA*, amb -F- provinent de la -BH- indoeuropea: Ernout, *Les éléments dialectaux du vocab. latin*, p. 240; *REW*, s. v. En efecte es troba la glossa «*tufèra*: idna» en el *CGL* III, 566.43, 591.63, 613.23, 625.35: el segon mot és el gr. *ŷdva*, que explica el ll. *tubera* en altres glosses (II, 462.2 etc.).

Junt amb el francès *truffe*, hi ha occità antic *trufa* com a nom de la tòfona; i també, figuradament, 'cosa insignificant' i 'burla', també cat. ant. *trufa* amb aquest sentit figurat. El tractament fonètic del mot francès no presenta altra anomalia que la metàtesi de **tufre* en *trufe*, fàcilment justificada. En italià és *tartùfola* o *tartufo*, provinent de la variant en -F- de la combina-